

A CSEHSZLOVÁKIAI MAGYAROK ÉS NÉMETEK VISZONYA.

HA AZ akarata ellenére és megkérdőztetése nélkül a csehszlovák államhoz csatolt magyarságnak német polgártársaihoz való viszonyáról hű és megbízható képet akarunk nyerni, külön kell választanunk egymástól egyfelől a cseh történelmi országokban élő, másfelől pedig a Szlovenszko és Ruszinszko területén lakó németeket. Amazok sohasem veszítették el közvetlen kapcsolatukat Németország és Ausztria németjeivel és nemcsak kulturális, de politikai értelemben is mindenkor a német nemzeti közösség tagjának vallották magukat és az osztrák császárságon belül öntudatos német politikát folytattak. Emezek ellenben évszázadok véres küzdelmeiben teljesen összeforrtak a magyar állameszmével és hasonlóan az elzászi németeknek 1871 előtti magatartásához ők is „minorite de sentiment“-t alkottak, mely csupán nyelvében tért el, de érzelmeiben és politikai célkitűzéseiben nem különbözött az államalapító magyar többségtől.

De nemcsak a múltban, hanem a jelenben is lényeges a különbség a szudétanémetek és a kárpáti németek politikai helyzete között. Az előbbieket, akik a csehszlovák népszámlálás szerint közel hárommillió lelket, a valóságban azonban még ennél is többet számlálnak és túlnyomó részben a nagy német nyelvterülettel legszorosabban összefüggő vidéken laknak, a régi cseh korona országaiban a lakosságnak majdnem egyharmad részét teszik ki. Ezzel szemben a szlovenszkoí és ruszinszkoí németek számát a csehszlovák népszámlálás csupán másfélszázézer lélekre becsüli, ami a terület összlakosságához viszonyítva mindössze négy százaléknak felel meg és ez a kis néptöredék sem él nagy tömegekben, zárt nyelvterületen, hanem vagy aránylag kicsiny szigetekben, vagy pedig szórványokban a magyar és szlovák lakosság között.

Ezeket az eltérő viszonyokat helyesen mérlegelve, találóan mondotta Csehszlovákiáról megjelent nagy művében Hassinger, a baseli egyetem tudós tanára, hogy a szlovenszkoí és ruszinszkoí németek — ellentétben a szudétanémetekkel és a magyarokkal, akiknél a nemzet fogalmának minden kritériuma megtalálható — „valóságos“ kisebbséget alkotnak, tehát csak a minoritási jogokra tarthatnak számot, míg amazokat a csehekkel, emezeket pedig a szlovákokkal egyenlő jog illeti meg az állam kormányzásában. Ezt a nagy különbséget a továbbiakban állandóan szem előtt kell tartanunk.

AMIDŐN 1918 októberében a monarchia bomlása kezdetét vette és Lammasch osztrák miniszterelnök ellenjegyzésével megjelent az Ausztria föderalizálását elrendelő császári pátens, a birodalmi tanács német képviselői a császári parancsnak engedelmeskedve, megalakították a német nemzeti tanácsot, amely október 21-én kimondta a német-osztrák állam megalakulását és annak számára az alpesi tartományokkal egyetemben a Szudétaországok német vidékeit is a maga számára követelte. A csehek azonban rá sem hederítettek e császári pátensre, hanem beárva az alkalmas pillanatot, október 28-án kikiáltották az önálló csehszlovák köztársaságot. Ennek a nagy horderejű eseménynek hatása alatt a csehországi német képviselők, akik akkor még erősen hittek az önrendelkezési jog wilsoni elvének becstelen megvalósításában, Bécsben elhatározták, hogy az általuk képviselt terület „Deutschböhmen“ névvel Németausztria egyenjogú tartományaként alakuljon meg és ügyeinek vitelével egy országos kormányt bíztak meg, amelynek lelke és mozgatója Lodgman von Auen képviselő lett. Ugyanakkor a morvaországi és sziléziai német képviselők is kimondták a „Sudetenland“ megalapítását. A Böhmerwald és Morvaország déli részének a mai Ausztriának közvetlen szomszédságában lakd németsege pedig ugyancsak külön osztrák

kerületként szervezkedett. Amikor azután november havában Károly császárt és királyt ősei trónjáról lemondatták és Németausztria köztársasági államformát nyert, november 22-én az új republika nemzetgyűlése törvényben kimondotta, hogy Deutschböhment és a Sudetenlandot, a Böhmerwaldot és Dél-Morvaországot Brünn, Iglau és Olmütz városokkal együtt a maga integráns részének tekinti.

Ezeknek az ünnepélyes határozatoknak és törvényeknek alapján Reichenberg székhellyel Deutschböhmen, Troppau székhellyel pedig a Sudetenland kormánya meg is alakult. Mind a kettő azonban csak rövid ideig működhetett. A cseh csapatok ugyanis december közepén Reichenberget, majd Troppaut is megszállták és a két kormány Bécsbe volt kénytelen menekülni. A német lakosság azonban minden alkalmat megragadott arra, hogy a cseh imperium ellen tiltakozzék és amidőn 1919 március 4-én Bécsben megalakult az új osztrák nemzetgyűlés, ugyanaznap Csehország, Morvaország és Szilézia német területein a lakosság nagy tüntetésekből követelte az önrendelkezési jogot. A tüntetéseknek számos áldozatuk is volt. Kaaden és Sterpberg városokban a cseh katonaság belelőtt a tömegbe és golyói számos ember életét oltották ki. Vértanúságuk azonban éppen úgy nem tudta megakadályozni a cseh imperium kiterjesztését, mint ahogy nem tudta azt megakadályozni Lodgmanéknak a békekonferenciához intézett emlékirata sem, amelyben a németek élesen tiltakoztak az ellen, hogy szülőföldjüket a csehszlovák államba bekebelezzék. A saint-germaini békeszerződés Csehország, Morvaország és Szilézia német területeit elszakította Ausztriától és a népek önrendelkezési jogának megsértésével Csehországhoz csatolta. Ezzel a csehszlovák állam de jure is megszerezte e területeket és a forradalmi kormányokat fel kellett oszlatni. 1919 szeptember 14-én a németosztrák nemzetgyűlés ünnepélyes formák között e kormányok tagjait és a vezetésük alatt működő tisztviselőket feloldotta hűségesküjök alól, mire legnagyobb részük visszatért szülőföldjére, ahol a cseh kormányzat időközben már teljesen berendezkedett és ahol a prágai forradalmi nemzetgyűlés gőzerővel dolgozott azokon a törvényeken, amelyeknek célja az új államba bekebelezett nemzed kisebbségek jogainak minő nagyobb megnyirbálása volt.

MINDEZEKET előre kellett bocsátanunk, hogy lássuk, mily nehéz vajúadások után illeszkedtek be a cseh- és morvaországi, valamint a sziléziai német területek és azok lakossága a csehszlovák állam vadonatúj keretébe. A németeket éppen úgy, mint a magyarokat, akarattuk ellenére és megkérdezésük nélkül csatolták az új államhoz és így mi sem volt természetesebb, mint az, hogy a magyarok és németek között a nemzeti gyász és megaláztatás e szomorú napjaiban egészen spontán módon a szolidaritás érzése fejlődött ki. Mikor a prágai kormány 1920 tavaszán első ízben kiírta a nemzetgyűlési választásokat, hogy a forradalmi nemzetgyűlés helyébe végre választott parlament lépjen, Deutschböhmen előbbi országos kapitánya, Lodgman Rudolf többedmagával agitációs körútra indult Szlovénzkóba, ahol a rettenetes nemzeti katasztrófától még félig kábult magyarság a legnagyobb örömmel és lelkesedéssel fogadta a német politikusokat, akikről hathatós támogatást várt a csehek elleni küzdelemben. Lodgman helyes politikai érzéssel az államban élő valamennyi nemcseh nemzetiség egységes ellenzéki frontját akarta összekalapálni és e végből nemcsak a magyarokkal, de a szlovákokkal is fölvetette a tárgyalásokat, amelyek minden bizonnyal nagymértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a csehszlovák állam első parlamentjének megalakulásakor, 1920 június 4-én és a következő napokban az újonnan megválasztott magyar és német képviselőkön kívül a kormánykoalícióban

helyet foglaló szlovák néppárt is ünnepélyes nyilatkozatban fenntartotta népének az önrendelkezési jog teljes megvalósítására irányuló igényét.

A német pártok részéről három deklaráció hangzott el az önrendelkezési jog megsértése ellen. Az egyiket a német parlamenti szövetség (Deutschparlamentarischer Verband), a másikat a német nemzeti szocialista párt, a harmadikat pedig a német szociáldemokrácia nyújtotta be. A parlamenti szövetségbe később a nemzeti szocialista párt is belépett és így a német táboron belül két áramlat alakult ki: egyfelől az erősen nemzeti alapon álló Verband, másfelől pedig a második internacionáléhoz tartozó szociáldemokrata párt. Minthogy a parlamentbe bekerült magyar képviselők és szenátorok (kivéve a magyar és német szociáldemokraták listáján mandátumot szerzett három képviselőt, akik nemzetellenes magatartásuk miatt a magyar nevet nem érdemlik meg), szintén nemzeti és polgári alapon álltak, adva volt a Verband-dal való együttműködés elvi alapja. A magyar törvényhozók, mint vendégek gyakran résztvettek a Verband ülésein, a magyar szenátorok pedig a pártállásuk szerint hozzájuk legközelebb álló német klubok hospitánsai voltak. A parlamenti arénán a magyar és német törvényhozók egyöntetűen jártak el és nemcsak interpellációikat és törvényjavaslataikat írták alá kölcsönösen, de a gyakran megisméltendő parlamenti viharokban is egységes frontban állottak szemben a csehekkel, akik a két kamara házszabályait már a forradalmi nemzetgyűlés alatt a maguk előnyére alkották meg. Külpolitikai téren is együtt dolgoztak a magyarok és a németek: a népszövetséghez intézett panaszukat együttesen készítették elő, a földreform ügyében pedig a német és magyar pártok vezetői közös petíciót nyújtottak be Genfben. Népszövetségi ligánk megalakulása is Összefügg a németek hasonló célú egyesületének megteremtésével és azóta is állandóan együttműködik vele. A németeknek a csehekkel évtizedek óta vívott harcban kifejlődött nemzeti önvédelmi szervezete, kulturális és gazdasági intézményei, valamint egyesületi élete mintául szolgált az új helyzet elé került magyar társadalom megszervezésénél és el kell ismernünk, hogy e téren nagyon sok jóakarattal és szíves előzékenységgel találkoztunk a németeknél. A két népnek ez a jó viszonya külsőségekben is kifejezésre jutott és betetőzését a német képviselőknek és szenátoroknak 1921 évi szlovenszkói kirándulása alkalmával érte el, midőn a magyar társadalom a német politikusokat, mint igazi jóbarátokat fogadta és valóságos diadalmenetben hordozta őket körül az országban. Mikor pedig néhány héttel e tanulmányút után az októberi királypuccs majdnem háborút idézett elő Csehszlovákia és Magyarország között, a német képviselők a parlamentben Magyarország belügyének minősítették a királykérdést és tiltakoztak az ellen, hogy emiatt mozgósítsanak.

Minden jel arra vallott, hogy a csehszlovákiai magyarok és németek tartós szövetséget kötöttek egymással, amelynek érzelmi és politikai előfeltételei egyaránt adva voltak. A két nép együtt küzdött és együtt vérzett a világháborúban és egyforma nagy megaláztatás érte a békeszerződések folytán. A magyar közvélemény akkor még őszintén meg volt győződve róla, hogy a felemelkedés is csak a közös munka eredménye lehet és ezt a meggyőződését nagyon sok német is osztotta. A belpolitikai helyzet is a közös együttműködés mellett szólt, hiszen az uralmon lévő cseh nemzeti koalíció a németek és magyarok kisebbségi jogait egyaránt lábbal tiporta és a viszonyok megváltozását csak az állam valamennyi nemcseh nemzetiiségének, főként a magyaroknak és németeknek a forradalmi nemzetgyűlés által bevezetett alkotmány nacionalista és centralista alapelvei ellen irányuló összefogásától lehetett remélni.

A későbbi fejlődés mégis más irányt vett. A Deutschparlamentarischer Verbandban idővel éles elvi ellentétek fejlődtek ki. Az úgynevezett negativista

irányzat, amelyet a német nemzeti és a német nemzeti szocialista párt képviselt, következetesen kitartott az önrendelkezési jog mellett és magáévá tette Lodgman egyik parlamenti kijelentését, hogy a hazaárulás a németek nemzeti kötelessége, a másik irányzat ellenben, az úgynevezett aktivizmus, amelynek hívei főként az agráriusok és keresztényszocialisták sorából kerültek ki, az új államjogi viszonyok fenntartás nélküli elismerését és a nemzeti program lépésről-lépésre való megvalósítását hirdette. Ezek az ellentétek csakhamar felrobbantották a Verbandot és két táborba sorakoztatták a német közvéleményt, amelyek az 1925 évi parlamenti választások alatt a legélesebb harcot vívták egymás ellen.

Ekkor, közvetlenül a választások előtt történt, hogy Szent-Ivány Józsefnek újjáalakult pártja, a Magyar Nemzeti Párt, miután a Szüllő Géza vezetése alatt álló Keresztényszocialista Párttal közös listát állítania nem sikerült, az utolsó pillanatban választási szövetséget kötött az aktivista irányzathoz tartozó német agráriusokkal és iparosokkal, amelyhez a szepesi németek pártja is csatlakozott. A szövetség célja egy erős ellenzéki blokk megteremtése volt és mivel már akkor számolni kellett azzal, hogy a német aktivisták egyes körei a választások után a kormányhoz fognak közeledni, a Magyar Nemzeti Párt a kormánybalépés, valamint a szlovenszkoói autonómia és az egyházpolitika kérdésében szabadkezet tartott fenn magának.

A választások a német aktivisták megerősödésével végződtek. Az általános parlamenti helyzet pedig úgy alakult, hogy az uralmon lévő cseh nemzeti koalíciónak csak igen gyenge többsége volt és mivel a benne helyet foglaló polgári és szocialista pártok között az évek óta fennálló ellentétek mindinkább elmélyültek, bukását előre lehetett látni. 1926 tavaszán a koalíció csakugyan felbomlott és az ügyek vezetésével régi osztrák szokás szerint egy hivatalnokkormányt bízta meg, amely az agrárvámok javaslata köré csoportosította a polgári pártok legnagyobb részét, köztük a német aktivista pártokkal együtt a Magyar Nemzeti Pártot is. Ez az új csoportosulás vetette meg az alapját Svehla néhány hónappal később megalakult cseh-német polgári kormányának, amelybe később a szlovák néppárt is belépett. Ez a kabinet ma is hatalmon van.

Három német polgári párt: az agráriusok, a keresztényszocialisták és az iparosok pártja lépett be akkor a kormányba, míg a német nemzetiek, a nemzeti szocialisták és a szociáldemokraták továbbra is ellenzékben maradtak. A német kormánypártok már eleve azt a szarvashibát követték el, hogy minden feltétel és minden nemzeti engedmény előzetes biztosítása nélkül léptek be a kabinetbe és ezzel elszalasztották azt a ki tudja újra mikor kínálkozó alkalmat, hogy az önmagukban meghasonlott csehek rákényszerítsék a nemzeti állam hazug fikciójának feladására, az államnak föderatív szellemben való átalakítására, a nemzeti kisebbségek jogainak a saint-germaini szerződésen túlmenő biztosítására és a sovinszta rendszer végleges megszüntetésére. A csehek akkor igen nagy dilemmában voltak: vagy teljesítik a kormányba bevonandó kisebbségi pártok föltételeit, vagy pedig az oktroj útjára térnek, sőt esetleg uralomra engedik az akkoriban lázasan szervezkedő fasisztákat, akik ennyi nemzetiséggel és akkora munkástömegekkel szemben amúgy sem tudták volna magukat sokáig tartani. A német aktivisták a helyett, hogy rendkívül kedvező helyzeti energiájuk kellő kihasználásával kikényszerítették volna a gyökeres rendszerváltozást, megelégedtek a nekik adott két miniszteri bársonyszékkel, egyébként azonban semmi lényeges eredményt nem értek el. A csehek ellenben kiségitették rendkívül nehéz helyzetükből, sőt lehetővé tették számukra, hogy hivatkozva a két német miniszterre, a külföldön hirdessék: íme, mi megoldottuk a nemzetiségi kérdést, államunk legnehezebb problémáját. A hradzsini propagandának ez a szólama

azonban csak a beavatlanokat tévesztheti meg, de nem vezetheti félre a viszonyok alapos ismerőit, akik joggal mutatnak rá arra, hogy egy-két német vidéki takarékpénztár szanálása és néhány tisztviselő előléptetése még nem jelenti a nemzetiségi kérdés, de még a Csehszlovák Köztársaság német problémájának megoldását sem.

A magyar pártok közül a Szűllő Géza vezetése alatt álló keresztény* szocialista párt az új helyzetet kezdettől fogva a legnagyobb szkepticizmussal szemlélte és mindvégig a legélesebb ellenzéki harcot folytatta a kormányzati rendszer ellen. A Magyar Nemzeti Pártot a német agráriusokkal kötött szövetsége egyelőre bizonyos mérsékletre készítette, ámbar ezt a pártot is meglepte és elkedvetlenítette, hogy szövetségesének belépése a kormányba az ő előzetes hozzájárulása nélkül, tehát a paktum nyilvánvaló megszegésével történt. Kifejezésre jutott ez már Szent-Ivány Józsefnek az új kormány bemutatkozása alkalmával mondott beszédében, amelyben bejelentette, hogy pártja az új kabinettel szemben tartózkodó álláspontra helyezkedik mindaddig, amíg látható bizonyítékot nem kap, hogy a kormány a nemzeti egyenjogúság fokozatos, de erélyes kiépítését csakugyan komolyan veszi. A Magyar Nemzeti Párt a kormányba való belépését a miniszterelnök elé terjesztett feltételeinek teljesítésétől tette függővé, amelyekben a magyarság legkiáltóbb sérelmeinek orvoslását követelte a kormánytól. Mivel azonban ebben az irányban cseh részről nagyon kevés jóakarát mutatkozott és a német kormánypártok, melyek saját népük kívánságait sem tudták keresztülvinni, a magyarságnak hathatós támogatást nyújtani nem tudtak és talán nem is akartak, a hónapokig tartó tárgyalások eredményre nem vezethettek, amire a nemzeti párt is visszatért a legélesebb ellenzéki küzdelem útjára. A közigazgatási reform alkalmával ez a párt is a legerélyesebben ellene fordult a kormány javaslatának, sőt a német agrárpárt két tagját, a mandátumuktól azóta éppen e miatt megfosztott Mayer és Hanreich képviselőket is rábírta, hogy ellene szavazzanak, és az őszi községi választások alkalmával a két magyar párt már közös listákkal vonult fel. Azóta is mindjobban közeledtek egymáshoz, úgyhogy a közös együttműködésnek ma már semmi elvi, vagy taktikai ellentét nem áll az útjában.

Nagyon természetes, hogy ezek az események a magyarok és németek egymáshoz való viszonyát nem befolyásolhatták kedvezően. A német kormánypártok magatartásából azt a tanulságot kellett levonnunk, hogy a szudétanémet pártok külön céljaikat fölébe helyezik a kisebbségi szolidaritásnak és a magyarokkal csak addig hajlandók szövetkezni, amíg pozíciójukat ilyen módon megerősíthetik, de minden szemrebbenés nélkül magára hagyják és megfélemedkeznek róla, ha ez akár a legkisebb kényelmetlenséggel is járna az ő részükről. Mayr-Harting, a német igazságügyminiszter — hogy csak egyetlenegy példát említsünk — nemcsak nem vonta vissza, hanem a magyar szenátorok egyik interpellációjára adott válaszában még igazolni is próbálta cseh elődjének azt a rendeletét, amely a kassai, rimaszombati, nyitrai és gálszécsi járásbíróság területén eltörölte a magyar nyelv kisebbségi jogait. Ugyanerre az eredményre jutunk akkor is, ha a német sajtó egy részének magatartását szemléljük. Azok a lapok, amelyek a Magyar Nemzeti Pártot az égisz magasztalták, amíg szövetségben állott velük, a szakítás után azonnal a legkíméletlenebb támadásokat intézték a magyarság ellen és a legkétesebb értékű pángermán forrásokból is a legnagyobb kéjjel vették át azokat a cikkeket, amelyek a Magyarország régi és mostani nemzeti politikáját diszkreditálni, vagy a szlovenszói magyarok és németek között konkoklyt hinteni igyekeznek. Miután a német aktivisták közjogi programjukat skartba tették, nemzeti célkitűzéseik is mindinkább elhalványodnak és politikájuk súlypontja a gazdasági kérdésekre tolodott át, amely irányváltozás azután nap-

fényrehozta a szudétánémetek és a magyarok között eddig csak lappangó közgazdasági érdekellentétet is. Csehország, Morvaország és Szilézia iparának nagyobbik része még ma is német kézen van, miért is gazdasági érdekeik nem ellenkeznek, sőt egészen párhuzamosan haladnak a prágai kormánypolitikának idestova már egy évtized óta követett ama törekvésével, hogy Szlovénkót és Ruszinszkót a történelmi országok gyarmatává, fogyasztó piacává tegye és a csehországi ipart ez országrészek „deindusztriálása“ útján megszabadítsa a szlovénkói és vele együtt a magyar ipar különben nem valami veszélyes versenytől.

Mindezekon az adottságokon csak nagyon keveset változtat, hogy ma is vannak német politikusok, akik együtt akarnak menni a magyarsággal, mert látják, hogy a szudétánémetek nagy nemzeti programjukat: a nemzeti önrendelkezést és annak előfokát: a nemzeti önkormányzatot csak úgy érhetik el, ha az uralkodó kormányzati rendszer ellen egységes frontban sorakoztatják fel mindazokat az elemeket, akik a cseh centralizmus és nacionalizmus ellen foglalnak állást. Az így gondolkodó politikusok leginkább a ma is ellenzékben levő német nemzeti és nemzeti szocialista pártokból kerülnek ki, de itt meg az a hiba, hogy e szélsőséges nacionalista pártok a pozsonyvidéki, túród és nyitrai, valamint a szeptesi németeket a maguk részére követelik, amihez pedig sem a magyar pártok, sem az érdekelt német lakosság nem hajlandó hozzájárulni.

A MONDOTTAKAT összefoglalva az eddigi fejlődést úgy jellemezhetjük, hogy kezdetben, amikor a két népet hasonló ideálok hatották át, a szudétánémetek és a magyarok viszonya benső és barátságos volt s csak akkor kezdett elhidegülni, amidőn a németek nagyobbik része az opportunizmus vizeire evezett át. Ez a fordulat szervesen összefügg a locamoi konferenciával és azokkal a súrlódásokkal, amelyek az egész német és az egész magyar nemzet, mint etikai és kulturális kollektívumok között az utódállamok területén mindenfelé mutatkoznak. Mi azonban remélni szeretnők, hogy csupán ideiglenes s hamarosan elmúló epizódról van szó, amely véget ér abban a pillanatban, amikor valamennyi szudétánémet politikus belátja, hogy az opportunizmus ideig-óráig a formában, de csakis a formában talán előzékenyebb viselkedésre készítheti a cseh bürokráciát, de teljesen alkalmatlan eszköz arra, hogy a kormányzati rendszert kisebbségellenes politikájának föladására készítse. Ezt a változást csak szívós küzdelemmel lehet kikényszeríteni, nem pedig megalkuvással. Hogy pedig a küzdelemnek ha németek, magyarok, rutének, szlovákok és lengyelek összefognak, előbb-utóbb sikerre kell vezetnie, az előttem egy pillanatig sem kétséges, mert elvégre mi többen vagyunk a csehéknél. Térjenek vissza a németek Lodgman e formulájához és akkor a csehszlovákiai nemzetiségek szolidaritása nekik is összehasonlíthatatlanul értékesebb eredményeket fog hozni, mint mai felemás helyzetük.

FLACHBARTH ERNŐ.